

מִתְחַבְּרִים

יהדות מתוך הזדהות

פרשת תולדות | גיליון מס 72 | מרחסון תשפ"ה

התוכן:

מפקודיך אתבונן: מצוות פרשת תולדות

בפרשת השבוע: אל תרד מצרימה

להיות יהודי: להיות יהודי (ב)

שאל נא: מרכזיות ארץ ישראל בתורה (ב)

מִפְקוּדֶיךָ אֶתְבוֹנֵן (תהילים קיט, קד)

מצוות פרשת תולדות

א.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	בכל צרכי ומצוקות האדם עליו להתפלל אל ה' ולבקש על צרכיו	(כה, כא) ויעתר יצחק לה' לנכח אשתו כי עקרה הוא
ב.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לדעת שה' נענה לתפילת האדם ויכול להושיעו אפילו בדבר שצריך שינוי טבע.	(כה, כא) ויעתר לו ה' ותהר רבקה אשתו:
ג.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	בכל עניין של ספק יש לדרוש אצל החכמים	(כה, כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרש את ה':
ד.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	לדעת שבני ישראל נוטים מטבעם אל הטוב והיושר מבטן אמם. ועשו ובניו נוטים אל הרע והעוול, ויש שהדבר ניכר מעת גדילת הנערים.	(כה, כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם כן למה זה אנכי ותלך לדרוש את ה'. ויאמר ה' לה שני גוים בבטן ושני לאמים ממעיך יפרדו ולאם מלאם יאמץ וגו' ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:
ה.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	שבח לאדם שהוא איש תם ויושב אהלים ומגונה הדבר להיות איש יודע ציד איש שדה.	(כה, כז) ויגדלו הנערים ויהי עשו איש ידע ציד איש שדה ויעקב איש תם ישב אהלים:
ו.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	מגונה היא הלהיטות אחר תאוות האכילה והזלילה ומיוחסת לרשעים	(כה, ל) ויאמר עשו אל יעקב הלעיטני נא מן האדם האדם הזה כי עוף אנכי על כן קרא שמו אדום
ז.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	יש לסמוך ולבטוח על ה' והבטחתו לצדיקים לספק צרכיהם	(כו, ב) וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך
ח.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	אסור לצאת מהארץ לחוצה לארץ	(כו, ב) וירא אליו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכן בארץ אשר אמר אליך. גור בארץ הזאת ואהיה עמך ואברכך
ט.	עבד המלך	מצוה לבנות בית בארץ ישראל ולדור בה	(כו, ב) שכון בארץ אשר אמר אליך
י.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	ה' גומל שכר לצדיקים וזכותם לזרעם אחריהם	(כו, ד) והרביתי את זרעך ככוכבי השמים ונתתי לזרעך את כל הארצות האל והתברכו בזרעך כל גויי הארץ. עקב אשר שמע אברהם בקלי וישמר משמרת מצותי חקותי ותורת.
יא.	תועליות הרלב"ג	צריך להשתדל להשיג צרכיו כדרכו של עולם ואז יברך ה' מעשה ידיו	(כו, א) ויהי רעב בארץ וגו' וילך יצחק אל אבימלך מלך פלשתים גררה. וגו'. ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא בשנה ההוא מאה שערים וגו'. וישב יצחק ויחפור וגו'
יב.	עבד המלך	צריך לשמר פעולות אביו בעולם ולהנציח את מעשיו	(כו, יח) וישב יצחק ויחפור את בארת המים אשר חפרו בימי אברהם אביו ויסתמום פלשתים אחרי מות אברהם ויקרא להן שמות כשמות אשר קרא להן אביו.

יג.	עבד המלך	אין להתגרות ברשעים כשהשעה משחקת להם רק להמתין ולצפות לישועת ה' שתבוא	(כו, כ) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו. ויחפרו באר אחרת ויריבו גם עליה ויקרא שמה שטנה:
יד.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	יש לצדיקים לקבל כל העובר עליהם בהכנעה ולהלך בתום וביושר, וידעו שסוף הכבוד לבוא.	(כו, כ) ויריבו רועי גרר עם רועי יצחק לאמר לנו המים ויקרא שם הבאר עשק כי התעשקו עמו וגו' ויעל משם באר שבע. וירא אליו ה' בלילה ההוא ויאמר אנכי אלהי אברהם אביך אל תירא כי אתך אנכי וברכתיך והרביתי את זרעך בעבור אברהם עבדי:
טו.	תועליות הרלב"ג	לדעת כי ה' גומל טוב לצדיקים ובסופו של דבר משלם שכרם, וברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים עמו. ובא לתכלית הטובה.	(כו, כו) ואבימלך הלך אליו מגרר ואחות מרעהו ופיכל שר צבאו. ויאמר אלהם יצחק מדוע באתם אלי ואתם שנאתם אתי ותשלחוני מאתכם. ויאמרו ראו ראינו כי היה ה' עמך ונאמר תהי נא אלה בינותינו בינינו ובינך ונברתה ברית עמך: מצאנו מים.
טז.	עבד המלך	יש לאדם לברך את בנו לפני מותו	(כו, ז) הביאה לי ציד ועשה לי מטעמים ואכלה ואברככה לפני ה' לפני מותי:
יז.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	צריך אדם לשמוע בקול אביו ואמו	(כו, ח) ועתה בני שמע בקולי לאשר אני מצוה אתך. לך נא אל הצאן וקח לי משם שני גדיי עזים טבים ואעשה אתם מטעמים לאביך כאשר אהב. וגו' ותאמר לו אמו עלי קללתך בני אך שמע בקולי ולך קח לי.
יח.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	מותר ומצוה ללכת בדרכי רמיה וערמה בכדי למנוע שליטת הרשעים שבאים בדרכי רמיה	(כו, יח) ויבא אל אביו ויאמר אבי ויאמר הנני מי אתה בני. ויאמר יעקב אל אביו אנכי עשו בכרך עשיתי כאשר דברת אלי קום נא שבה ואכלה מצידי בעבור תברכני נפשך:
יט.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	על האדם להיות נכנע ולכפוף ראשו על כל גל הבא עליו ולא להיות עיקש וגאה ולהפסיד הכל	(כו, לד) כשמעו עשו את דברי אביו ויצעק צעקה גדלה ומרה עד מאד ויאמר לאביו ברכני גם אני אבי. וגו' הנה משמני הארץ יהיה מושבך ומטל השמים מעל. ועל חרבך תחיה ואת אחיך תעבד והיה כאשר תריד ופרקת עלו מעל
כ.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	אל לו לאדם להיות נוקם ונוטר שנאתו נצח על מה שנעשה לו אלא עליו להיות סלחן ונח לרצות.	(כו, מא) וישטם עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אחי:
כא.	הוראות ודרכי מוסר שיש ללמוד מהתורה והמצוות	אסור לשאת אשה שעלולה להסיר את לבו ולהטותו לדרכי חטא ואבדון	(כו, מו) ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חתאם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים. ויקרא יצחק אל יעקב ויברך אותו ויצוהו ויאמר לו לא תקח אשה מבנות כנען.

בפרשת השבוע

אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך

(נכתב אשתקד בעלון חיי שרה עם שיבושים)

(בראשית כו, ב) וַיֵּרָא אֵלָיו ה' ויאמר אל תרד מצרימה שכון בארץ אשר אומר אליך: ופירש רש"י: 'אל תרד מצרימה - שהיה דעתו לרדת למצרים כמו שירד אביו בימי הרעב, אמר לו אל תרד מצרימה, שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך'. וטעם זה צריך תלמוד, מה בכך שהוא עולה תמימה, ומה הפירוש 'אין חו"ל כדאי לך'. רבינו בחיי מזכיר טעם זה, גם בפרשת חיי שרה יחס למה שאברהם הזהיר את עבדו שלא להוציא את יצחק (כד, ו). וזה קשה קצת, שאם זה אותו האיסור, למה הוצרך יצחק לאזהרה מיוחדת, אחר שכבר עומד ומוזהר מאביו מאותו טעם. ומדוע לא הזכירו זאת רש"י וחז"ל שם.

אך באמת שהטעם לאיסור בפרשת חיפוש הזיווג, מפורש בתורה בתוך דברי אברהם כשהשביע את אליעזר ואמר לו (בראשית כד, ז): ה' אֱלֹהֵי הַשָּׁמַיִם אֲשֶׁר לְקַחְנִי מִבֵּית אָבִי וּמֵאֶרֶץ מוֹלַדְתִּי וְאֲשֶׁר דִּבֶּר לִי וְאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לִי לֵאמֹר לְזָרְעָךָ אֶתֵּן אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת הוּא יִשְׁלַח מַלְאָכָו לִפְנֵיךָ וְלָקַחְתָּ אִשָּׁה לְבְנִי מִשָּׁם: כלומר שהרי ה' הוציאני מאור כשדים והבטיח לתת לזרעי את הארץ, ואם ישוב יצחק לשם נמצא שהנני בועט בהבטחת הקב"ה, ועל כן השתמש בביטוי "לא תִּשָּׁב", כלומר שלא יחזיר אותו למקום מוצאו [של אברהם]. והדגיש בדבריו 'ואשר נשבע לי לזרעך אתן את הארץ הזאת', כלומר לא היה לו להביאני כאן, אם הוא רוצה שאשיבו לשם (וכ"כ ברשב"ם וחזקוני). וכעין זה הוא האיסור על עם ישראל לשוב למצרים, שזה זלזול בחסד ה' ביציאת מצרים.

אולם כאן בפרשת תולדות כשאוסר הקב"ה בעצמו על יצחק לצאת מארץ ישראל, חל גדר נוסף על האיסור הקודם, שאותו האיסור היה רק לשוב לאחר שהוציא הקב"ה ממנה את אברהם, אבל למצרים ושאר ארצות עדיין לא נאסר, רק בציווי ה' עתה. וכאן נתפרש הטעם בכתוב (שם פסוק ג) "גִּזְרָה בְּאָרֶץ הַזֹּאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ כִּי לֶךָ וּלְזָרְעָךָ אֶתֵּן אֶת כָּל הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהַקְמַתִּי אֶת הַשְּׂבָעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי לְאַבְרָהָם אָבִיךָ" כלומר שכיון שנשבע ה' לאברהם לתת ליצחק ולזרעו את הארץ, על יצחק זה, שהוא אותו הזרע המובטח, מוטל לדור בה, שיקנה בה חזקה להורישו לזרעו. וכיצד זה יצא ממנה ויאבד בידיים מתנת הא-ל. ובעומק נוסף, כי יצחק עצמו מגלם את כללות זרע אברהם - עם ישראל, ולכן אף שעיקר ותכלית הבטחת הארץ תתקיים אצל העם היוצא ממנו, אולם עליו להיות סימן לבניו שמתקיימת בו בפשיטות מתנת הארץ. ועיין מה שכתבו המפרשים (ספורנו אברבנאל העמק דבר) בטעם האיסור כע"ז.

ומה שאמרו חז"ל שבהיותו עולה תמימה אסור לו לצאת מחוץ לארץ הקדושה, הוא בעומק הדבר אותו רעיון, כלומר שיצחק הוא עצמו המתנה ונטע השעשועים שהובטח לאברהם והברית נתקיימה בו, שהוא החפצא דקדושה של קיום הברית, בכתוב (יז, כא) 'ואת בריתי אקים את יצחק'. חזו המשמעות של היותו עולה תמימה, ועל כן אסור לו לצאת מהארץ שעליה נברתה הברית. [ויש לזה גם ביאור שכלי טבעי, שכן כאשר אדם בא לשבת בארץ עדיין אין היא נחשבת ארצו כי יש שהאדם הוא בן ארץ אחת ויושב באופן זמני בארץ אחרת, והנה אברהם נולד בחו"ל וגם יצא אח"כ לחו"ל, וגם יעקב אף שנולד בארץ יצא לחרן לשנים רבות, וגם בסוף ימיו ירד למצרים. וכיצד אפוא תיחשב הארץ בחזקת האבות, ארץ מגוריהם אשר גרו בה, ועל כן לכל הפחות יצחק חל עליו חובה לשבת בארץ כל ימיו, ומעולם לא יצא ממנה, ועל ידי כך נחשבת ליעקב "ארץ מגורי אביו"].

טבעי להיות יהודי

להיות יהודי [ב]

עוד דברי פתיחה לחיבור כולו שהתעוררנו אליהם

לרגל יום פטירת רבינו הבלתי נשכח הגר"ל מינצברג זצ"ל

[יום פטירתו ט"ז מרחשוון תשע"ט].

חיבור זה אינו מיועד להוכיח דבר מה, כמו להוכיח את מציאות הא-ל, או לשכנע את הבלתי משוכנעים, הוא לא בא אלא להציג את היהדות כפי שהיא, מנקודת מבטו של המחבר. להציג מבנה שלם ועקבי על תפיסת החיים של היהדות. יתרשם הקורא ויבחר בעצמו מתוכו את המתאים לו.

נקודה מרכזית בחיבורנו זה, מגולם בפסוק "כי קרוב אליך הדבר מאד", שמלמדנו, שכלל התורה וכל המצוות נוגעים לחיינו, וקרובים ללבנו ולהשגת שכלנו. התורה והמצוות באים להביע עניינים ששייכים אלינו אישית, רגשות שקיימים בנפשנו שהתורה רק מצביעה עליהם ומכוונת אותנו, כל אדם צריך להרגיש שייכות לתורה ומצוות שהוא בא לקיים אותם מעצמו מתוך רגשותיו והבנת שכלו. אנו חותרים לכך שכל אחד ימצא את עצמו בעשיית המצוות, להיות מזוהה עם המעשים, ולהיות הוא עצמו.

ביהדות הדורות ביקשו בכל דור את החיבור הזה, שהתורה והמצוות לא יהיו כדבר זר לנפשם, כבר בדורות קדמונים חיבור ענקי הדורות חיבורים שבאים למלא חלל זה, כמו רב סעדיה גאון [רס"ג] ב'האמונות והדעות', כמובן הרמב"ם עם ה'מורה הנבוכים' שלו, גם ספר 'החינוך' שעסק בחלק של טעמי המצוות, ספר 'חובות הלבבות' של רבינו בחיי אבן פקודה. חיבור זה כמובן איננו מתיימר להיות חלק מסידרת ספרים קדושה זו, אולם אנו סבורים כי בדור האחרון חסרים ספרים מסוג זה, כדי להתחבר למעשים, זקוקים בני הדור לשפה בת זמנם, ולא די להם בספרים קדומים. בחיבור זה השתדלנו ללקט את מה שנאמר לפנינו, שהרי בעיקרי הדת עסקו ענקי הדורות בכל הזמנים, והוספנו גם את השיח המקובל בין יהודים בדורות האחרונים, גם אם לא בשם אומנם, כי ספרי מלקטים ישנם רבים, המטרה כאן היתה להציב מלל זורם וקולח, ולא לעצור את הקורא בציטוטים ופרשנות לציטוטים.

ביחס לצורך האמור להיות מחוברים לתורה ולמצוות, היו וישנם תנועות וקבוצות בראשות מנהיגים אדירי תורה ענקים וצדיקים שחיפשו ואף מצאו את הפתרון בתורת הסוד וחכמת "הקבלה". אולם אנו מאמינים שיש דרך גם ברובד הפשט להתחבר לתורה ולמצוות, ואל לנו "להפיל" את כל עניין המצוות וכלל התורה רק על עניינים נסתרים מתורת הקבלה, [כי תורת הנסתר היא כשמה, נדבך של רובד נסתר שקיים על גבי הרובד של טעמי המצוות על פי פשוטם, כי כל דבר שמתקיים על פי פשט, מתקיים כנגדו ברובד עמוק מהלכים עליונים ונסתרים. כגון כשעושים מעשה של חסד ומפעילים את רגש ההטבה האנושי, מעוררים כנגדו השפעה עליונה של חסד ורחמים מן השמים על ישראל והעולם כולו].

ברמה יותר גבוהה וגישה יותר מעמיקה, אנו מסוגלים להבין שלהיות יהודי יכול להיות משהו טבעי, גם בלי מושגים מתורת הקבלה, המצוות הם נפשיות ורגשיות, פעולות חיים שנובעות מזרימת חיים טבעיים, המצוות כולם יש להם עקרון שיסודו במציאות טבע העולם.

היה זה מורי ורבי הגאון רבי לייב מינצברג זצ"ל שדגל בגישה להסביר את התורה והמצוות, שיטתו היתה לקרב את עבודת ה' לחיים, בהסברים המדברים לנפש האדם, וקרובים אל הלב. חיבור זה מבוסס בין היתר על תורותיו ומסריו, ובהשראתו נכתבו כל המאמרים והחיבור כולו.

אולם מאידך אין אני מטיל את אחריות ו"אשמת" כל מה שנכתב כאן עליו, ואם יהיו תלונות אינם אלא עליי, כי ישנם דברים רבים ש"המצאתי" וחצבתי מלבי אני, אך גם הם נובעים מקו החשיבה שלימד אותנו, וגם עצם השאיפה והמגמה להבין את מהות תפקידנו בחיים, והאמונה שאנו יכולים להשיג ולהבין בשכל האנושי את טעמי המצוות, כל זה נחלתי מדרך חינוכו וההשקפה שלימד את חניכיו. זכרו הטהור ינון בלבנו לעד.

תכניתנו היא להעמיד את חיבורנו על שלשה חלקים, בחלק הראשון נשרטט פרקים על יסודות היהדות, האמונה וחובת התורה והמצוות, בחלק השני אנו ניכנס יותר לפרטים ונבאר את המצוות וטעמיהם, החלק השלישי שאנו מקווים שיעלה בידינו ינסה להסביר את הרבדים העמוקים של המציאות ושל התורה והמצוות. וייעשה ניסיון להסביר הכל בדרך הפשט ככל הניתן.

מרכזיות ארץ ישראל בתורה (ב)

בפרק הקודם העלינו את הפלא הגדול שכל הבטחת ה' והיראותו אל האבות, מסתכמת במתנת הארץ לבניהם, והצגנו את ההתפתחות אצל אברהם ואצל יצחק. כעת נשים לב שהשרשרת ממשיכה להיטוות - יצחק מעביר את הירושה הגדולה ליעקב אבינו - (בראשית כח, ג-ד) 'ואל-שדי יברך אתך ויפרך וירבך והיית לקהל עמים. ויתן לך את ברכת אברהם לך ולזרעך אתך לרשתך את ארץ מגריך אשר נתן אלוהים לאברהם'.

ואכן ה' מתגלה על יעקב בחלום הסולם ומבטיח לו את המשך הקשר על ידו, ומה היא ההבטחה כמובן - 'ארץ ישראל'. (בראשית ח, יג) 'והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלוהי אברהם אביך ואלוהי יצחק, הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך'. יעקב יורד לחרן ובונה את משפחתו, ואחר מסע תלאובות חוזר לקיים את נדרו בבית א-ל, ואז חוזר ה' ומתגלה אליו שנית ומקיים עמו שוב את השבועה ושוב הנושא הוא - 'הארץ'. (בראשית לה, יא-יב) 'ויאמר לו אלוהים אני א-ל שדי-י פרה ורבה גוי וקהל גוים יהיה ממך ומלכים מחלצין יצאו. ואת הארץ אשר נתתי לאברהם וליצחק לך אתננה ולזרעך אחריך אתן את הארץ'. ספר בראשית מסתיים עם ההבטחות של יעקב ושל יוסף כי ה' ישיב אותם אל הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב.

נמשיך לעקוב אחר ההתגלויות הנבואיות של הקב"ה בעולם ולהבחין מה היא נקודת המוקד של הייעוד הגדול והמצופה. משה רבינו הולך אחר הצאן והנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל, הקב"ה חוזר ומתגלה לעם ישראל לאחר סבל רב שנים. ומהו המסר: (שמות ג, ז-ח) 'ויאמר ה' ראה ראיתי את עני עמי אשר במצרים ואת צעקתם שמעתי מפני נגשיו כי ידעתי את מכאביו. וארד להצילו מיד מצרים ולהעלותו מן הארץ ההיא אל ארץ טובה ורחבה אל ארץ זבת חלב ודבש אל מקום הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוס'.

(שמות ג, טז-יז) 'לך ואספת את זקני ישראל ואמרת אליהם ידוד אלהי אבותיכם נראה אלי אלהי אברהם יעקב ויעקב לאמר פקד פקדתי אתכם ואת העשוי לכם במצרים. ואמר אעלה אתכם מעני מצרים אל ארץ הכנעני והחתי והאמרי והפרזי והחוי והיבוס אל ארץ זבת חלב ודבש'.

משה נשלח אל פרעה, והסבל רק גובר, הקב"ה מתגלה אל משה רבינו שנית עתה תראה את אשר אעשה לפרעה. עתה מתחיל סגנון חדש של הנהגה 'ויאמר אליו אני הויה' וארא אל אברהם - - 'ומה הוא המסר - (שמות ו, ד) 'וגם הקמיות את בריתי אתם לתת להם את ארץ כנען את ארץ מגוריהם אשר גרו בה'. וכו' וכו' (שמות ו, ו) 'לכן אמר לבני ישראל אני ה' והוצאתי - - והצילתי - - וגאלתי - - ולקחתי - - ' אך גם כעת משה מובטח בסוף: 'והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אתה לאברהם ליצחק וליעקב ונתתי אתה לכם מורשה אני ה'. ובשירת הים מוצגת התכלית של יציאת מצרים: (שמות טו, יג) 'נחית בחסדך עם זו גאלת נהלת בעוף אל נוה קדשך. - - תבאמו ותטעמו בהר נחלתך'.

בעשרת הדברות, השכר היחיד המוזכר הוא - (שמות כ, יב) - למען יאריכון ימיך על האדמה אשר ידוד אלוהיך נותן לך. כך גם סיום הברית של כל המשפטים בפרשת משפטים - (שמות כג, כח) 'ושלחתי את הצרעה לפניך וגרשה את החוי את הכנעני ואת החתי מלפניך - - מעט מעט אגרשנו מפניך עד אשר תפרה ונחלת את הארץ. ושתי את גבלך מים סוף ועד ים פלשתים וממדבר עד הנהר כי אתן בידכם את ירשבי הארץ וגרשתמו מפניך'.

מכאן ואילך פרשיות המשכן וכן בספר ויקרא פרשיות הקרבנות אין אנו מוצאים את ההתייחסות המיוחדת לארץ כנען. אולם בפרשת אחרי מבוואר שכל מצוות הקדושה והפרישות מעריות נתבעות מהם בשל סיבת הארץ: (ויקרא יח, כד) "אל תטמאו בכל אלה כי בכל אלה נטמאו הגוים אשר אני משלח מפניכם. ותטמא הארץ ואפקד עונה עליה ותקא הארץ את ירשביה". בפרשת בהר חוזר עניין זה באופן בולט ביותר, כל מצוות השמיטה והיובל וממכר שדות ובתים הבאים להדגיש 'כי לי הארץ', והארץ לא תמכר לצמיתות'. והפרשה מסתיימת בסיכום, שלכאורה הוא מהווה שורה תחתונה של כל הפרשיות מאז מתן תורה ועד סוף חומש ויקרא: (ויקרא כה, לח) 'אני ה' אלוהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים לתת לכם את ארץ כנען להיות לכם לאלוהים'.

בספר במדבר מתכוננים כבר להיכנס לארץ ישראל, בפרשת שלח נשלחים המרגלים לקראת הכניסה המהירה לארץ. אך מה מרה היא הבגידה, על החטא של בגידה בארץ אין סליחה, ואפילו משה אינו מצליח לבטל את רוע הגזירה של הריגת כולם, כי אם לפרוס אותו על משך ארבעים שנה. על חטא העגל הצליח משה לכפר ולהביא סליחה וביטול רוע הגזירה, ואף החזיר לקדמותו את הכל, את הלוחות ואת המשכן ואת

השראת השכינה בתוך בני ישראל. אולם הפגיעה בארץ ישראל היא דבר שאינו נסלח.

פרשת מסעי עוסקת כולה במצוותיה של הארץ. התורה שבכתב בעצמה קובעת מה הם גבולותיה של ארץ כנען. את מידות השיעורים של שופר תפילין ומצה ואתרוג ומקוה, או את ל"ט מלאכות שבת, די לנו אם נלמד בתורה שבע"פ הלכה למשה מסיני. אבל הגבולות של ארץ ישראל מוכרחות לבוא בתורה הכתובה בפירוט מנקודה לנקודה. ואחר כך מפורט סדר הגורל מי יעמוד לפני יהושע ובאיזה סדר.

ובהמשך מופיעה אזהרה חמורה על כיבוש הארץ והורשת יושביה. - 'ואם לא תורישו - - והיה כאשר דימית לעשות להם אעשה לכם'.

ובל זה צריך פשר, ויבואר בהמשך.